

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rudolphi Goclenii Exercitationes et disputationes ethicae & politicae

Goclenius, Rudolph

Marpurgi Cattorum, 1601

[Einleitung]

[urn:nbn:de:bsz:31-109121](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109121)

IDEA

VIRTUTUM

Ethicarum.

ETHICA, est ars benè beateque vivendi. Benè autem & beate vivere est virtuti congruenter vivere. *Eth. Nic. lib. 1. cap. 1.*

2. Itaque Beatitudo, ut *Philosophus* definit, nihil aliud est quàm muneris animi functio, virtuti congruens, in vita perfecta; vel ut alii, Summum hominis bonum, à virtute profectum.

3. Hanc cum omnes expetant, Quid virtus sit, quam immediatè consequitur: & quod duplex, scire convenit.

4. VIRTUS est habitus animi bonus, congruens cum recta ratione: ex seminibus discriminis honesti & turpis, natura quidem insitis, sed doctrina & exercitatione ad aliquam frugem perductis, ortus.

5. Neque enim animus hominis se habet ut tabula rasa, in qua nihil scriptum quidvis inscribi possit: sed etiam post lapsum hominis remanserunt quædam semina virtutum,

I & no.

& notitiæ tum DEI, tum nostri, vel (ut cum Theologorum Scholis loquar) primæ & secundæ Tabulæ.

6. Illius quidem parcius & obscurius, sed tamé quantum satis est ad ἀναπελογήτους, hoc est, inexcusabiles reddendum omnes homines coram Deo, Rom. 1. Hujus verò paulò clariùs & uberiùs ad societatem & politiam in genere humano conservandum propter electos. Phil. Melan. lib. 1. Chron. & lib. 1. Ethic.

7. Hæc semina & igniculi dum excitantur, & crebris actionibus ad aliquam perfectionem, juxta præscriptum rectæ rationis, perducuntur, Habitus efficitur; qui à philosophis VIRTUS adpellari consuevit.

8. Et quia doctrinâ & experientia omnis virtus comparatur, sequitur animum proprium ejus esse subjectum; & diuturnitatem temporis adjunctum. 2. Nic. 1.

9. Soli enim animo doctrina accidit; & experientia ut plurimum diuturnitatem temporis requirit.

10. Hic auté multum refert, quale sit temperamentum, (complexionem vocant Medici) uniuscujusq;. Nam pro ejus qualitate, si secundam & proximam causam spectes, igniculi virtutum ut diversimodè insunt, ira excitantur & foventur: Si verò primam causam, pro diversis donorum divinatorum gradibus

21. Virtus

11. Virtus porro pro diverso acquisitionis & possessionis modo simplex est vel composita.
12. Simplex est habitus animi, qui separatim comparari & possideri (*possessio autem virtutis in eius usu consistit*. Hippoda: Thurius Pyth. apud Stobeum) singillatim potest.
13. Estq; rursus, pro diversis animi functionibus, quibus inhaeret, Διαγεννηκή vel *αετιγεννηκή* sive *ἠδίκη*. Quarum prior etiam *δραστητική*, posterior *αετιτική*, pro diversitate objectorum, in quibus utraq; occupatur, vel potius pro diverso occupationis modo, in scholis Philosophorum appellatur; sed minus commodè. 1. Nic. 14. n. 34. ●
14. Theoria enim utrique communis est; *αετις* verò præterquam quòd etiam priori suo modo competat, maximè in virtute composita perspicitur; ut infra videbimus.
15. Virtus Διαγεννηκή est habitus animi simplex, intellectum potissimum informans, & perficiens.
16. Cùm autem duæ sint *δρασιαι* functiones: Una, quæ circa rerum universalium cognitionem solùm; altera, quæ circa singularium salutem consultationem & dijudicationem versatur, duplex inde existit virtus Διαγεννηκή, Sapientia, & Prudentia. 1. Nic. 14. n. 35. Archytas Pythag. lib. de Bono viro & Beato: item 6. Nic. 1.
17. Sapientia, est simplex habitus *δρασιαι*, circa rerum

ca rerum præstantissimarum notitiam occupatus. 6. Nic. 7.

18. Estq; vel prima, vel à Prima quodammodo orta. *Prima*, quæ & *Mens* sive *Intelligentia* non incommodè dici potest, est habitus *ἁπλοῦς*, simplex in vera principiorum notitia constitutus. 6. Nic. 6. n. 10.

19. Etsi enim primæ notitiæ rerum, sive principia nobis innata sunt, tamen certa eorum & solida cognitio, diligenti indagazione comparata, habitus dici potest.

20. A prima orta *sapientia*, & *ἁπλοῦς* ita dicta, est habitus *ἁπλοῦς*, qui veram principiorum notitiam ad usum accommodare potest, ut *Scientia* & *Ars*. 6. Nic. 7. n. 7.

21. *Scientia* est habitus demonstrativus in rebus perpetuis, æternis, incorruptibilibus, per causas proprias cognoscendis occupatus. Vel: est cõstans *ἁπλοῦς* habitus multis demonstrationibus acquisitus. 6. Nic. & 1. Post.

22. *Scientia* est duplex: Superior & Inferior. Superior, quæ aliam sibi subjectam habet.

23. Inferior, quæ alteri *Scientiæ* subjicitur: Hæc aliquando dicitur Subalternata.

24. Volunt autem propriè subalternatam *scientiã* esse eam, quæ subjecto subalternantis seu superioris *scientiæ* addit sensilem qualitatem, ut *Musica* addit *Arithmetices* subjecto, numero scilicet à rebus physicis abstra-

στο, sonum. Ita & optica subalternata est Geometria.

25. *Ars est ἐξίς πρὸς μετὰ λόγου διηθὺς ποιητικῆ.*
6. Nic. 4. habitus cum recta ratione efficiens.

26. Ars autē & scientia etsi nominibus differunt, & definitionibus hinc discernuntur ab Aristotele, ad Mechanicas artes respiciente: tamen re ipsa & essentia unus & idem videntur esse habitus: & tum ab Aristotele alibi, tum in vulgari differentium usu confundi.

27. Nam & scientiis ἐμπειρία, quæ artium est: & artibus æternorum, incorruptibilium, &c. ὑπόληψις, quæ scientiarum est, convenit.

28. Quid quoddam sapientia, quæ est ἀκριβοσύνη τῶν ὀπίσμων. 6. Nic. 7. n. 6. artibus etiam Mechanicis ab Homero tribuitur, & ab Aristotele ἐν ταῖς τέχναις τοῖς ἀκριβοῦσι τοῖς τέχναις. 6. Nic. 7. n. 1.

29. Atque hæc prima fuit virtus διανοητικὴ circa rerum universalium notitiam, in Sapientia: sequitur altera circa res singulares potissimum, in Prudentia.

30. Prudentia est habitus διανοητικὸς simplex, rectè consultandi, iudicandiq; de iis, quæ vitæ hominum conducunt, vel obsunt. 6. Nic. 5. n. 1. 14.

31. Est autem non univerforum modò sive γαδούλου, sed opus est singula etiam ut cognoscat. Ad agendū enim idonea est. In rebus singulari.

gularibus autem actio maximè versatur. Nam si quis sciat, leves carnes faciles concoctu & salubres, quæ tamen leves sint ignoret, sanitatem non efficiet; sed qui avium carnes leves & salubres esse sciverit. *6. Nic. 8. n. 5. 6.*

32. Itaq; cum hic nonnulli ἐκ εἰδότες, id est inscii, ἐπὶ τὸν εἰδόντων περιουώτεροι, id est magis, quàm quidam scientes, practici sunt: tum in aliis rebus ii, qui sunt uti periti. Danda igitur opera est, ut vel utramq; cognitionem habeamus: vel hanc potius, quàm illam. *6. Nic. 8. n. 7. 8. 10. 11.*

33. Prudentia est Generalis, vel Specialis. Quarum hæc habentem; illa alios respicit.

34. Specialis est ἐσόντοῖς, qua unusquisq; sibi suisq; rebus prospicit, nec incommodè *Μορὰς* & singularis dici potest. *6. Nic. 8. n. 21. c. 9. n. 1.*

35. Hæc consistit generatim in acquisitione rerum ad vitæ sustentationem necessariarum: & earundem conservatione.

36. Atq; hujus Prudentiæ imago quædam in bestiis esse putatur; in iis nimirum, quæ rerum ad vitam necessariarum providendarum facultatem habere videntur. *6. Nic. 8. n. 15.*

37. Generalis est quæ multorum pluriùmve commoda & incommoda concernit.

38. Estq; particularis vel universalis. Particularis, quæ omnibus, unius & ejusdem familiaris communitatibus prospicit.

39. Uni-

39. *Universalis*, quæ omnibus unius & ejusdem civitatis familiis præest & prodest. Quarum illa *Oeconomica*, hæc *Politica* dicitur.

40. *Oeconomica* est bene dispensandi res familiaræ peritia.

41. *Politica*, est peritia Reipub. bene administrandæ.

42. Utraque consistit in officiis cum superiorum erga inferiores, & contra: tum æquilibrium erga se invicem.

43. Superiorum officia in gubernandi industria & imperandi æquitate; Inferiorum verò in obediendi promptitudine, & imperata exequendi dexteritate, generatim consistunt.

44. Quæ tamè officia pro diversitate communitatum, ex quibus *Oeconomica* primùm & *Politica* societas secundariò constat, variant; ut aliàs in vita humana, & ejus societatibus dispiciemus.

45. *Hactenus virtus διαγονικὴ, in suis speciebus, Sapientia & Prudentia, explicata fuit. Sequitur θεωρητικὴ, sive ἠθικὴ, quæ ἐξ ἔδου, id est, more, comparatur, à quo nomen quoq; traxit, quod parum admodum ἀπὸ τῆς ἔδου, id est, à more, deflectit. 2. Nic. 1. n. 3.*

46. Ex quo perspicuum est, nullam virtutem moralem insitam nobis esse naturâ; sed sicut ædificando fiunt artifices, ita nos virtu-

tis muneribus functos consequi virtutes. 2.
Nic. 1. n. 4. 10. 11.

47. Non igitur parum refert τὸ ὕτως ἢ ἄτως
 εὐδὸς ἐν νέων ἐδιδέξθαι : sic vel sic statim à prima
 ætate assuescitur. Immo verò totum in eo po-
 situm est. 2. *Nic. 1. n. 18.*

Quo semel est imbuta recens servabit odore Testa diu.

48. Virtus *Moralis* est habitus animi ele-
 vus in mediocritate quæ ad nos, ratione q; sic
 definita, positus. 2. *Nic. 4. 5. & 6. capitibus.*

49. Cùm enim virtus moralis non ἐν τῇ
 ἡρώσει (ut inquit Philosophus in *proam. lib. 1. Nic. &*
2. cap. lib. 2.) ἀλλ' ἐν τῇ ἀεὶ ἔξει perficiatur, ἀεὶ ἔξει
 autem sit rerum singularium, quæ variant in
 circumstantiis, medium non *Rei* sed *Ratio-*
nis sibi proponit,

50. Medium autem *Rei*, est proportio A-
 rithmetica, æqualiter ab utroq; extremo di-
 stans : atque una & eadem existens omnibus.
 2. *Nic. cap. 5. n. 10. 12. 5. Nic. 7.*

51. Medium verò *Rationis* sive ἀεὶ ἔξει, est
 proportio Geometrica, quæ nec superat ne-
 que deserit, quod oportet adesse. Estque nec
 una omnibus, nec eadem. Nam, *verbi gratia*,
 non eadem portio Miloni Crotoniatæ con-
 veniet, & Tyroni. 2. *Nic. 5. n. 11. 13. 23.*

52. Etsi verò voluntas per se rationis est ex-
 pers, ideoq; perturbationes varias recipit, ta-
 men inest ipsi aptitudo quædam, ut rationis
 imperio

imperio pareat; & quatenus paret, ita λόγον ἔχειν rationem habere dicitur, ἢ ἐν ἑαυτῇ, non in seipsa, ἀλλ' ὡσπερ Ἐπατέρος ἀκυσικάν π, sed ut dicto patris audiens. 1. Nic. 14. n. 33.

53. Quoniam igitur rationi imperio obedit, καὶ ἔχει πρὸς τὸν λόγον, propterea ἐξίς ei proprie tribuitur sive habitus, ut bene vel male adversus perturbationes adfecti sumus. 2. Nic. 4. n. 5.

54. Virtus porro ἀρετὴ πικὴ sicut & διανοητικὴ, pro diversis sui subiecti facultatibus duplex est. Aut enim circa animosā seu irascentis facultatis actiones versatur, ut Fortitudo & Mansuetudo; aut circa appetentis.

55. Fortitudo est mediocritas inter metum & audaciam: qua armatus res terribiles quasvis, maximè autem mortem, honestatis causa sustinet. 3. Nic. 9. n. 3.

56. Metus, est adfectus simplex, quo cor obiectum ingratum absens averfatur, & quodammodo constringitur, ut ei viam præcludat. Vel ut Aristoteles definit 3. Nic. 9. n. 6. est mali expectatio.

57. Audacia, est confidentia temeraria, ubi & quando non expedit.

58. Non autem circa omnia objecta ingrata, sed quæ maximè terrorem incuriunt, ut mortem, eamq; pulcherrimam, Bellicam scilicet, Fortitudo versari videtur. 3. Nic. 9. n. 19. 21, 23. 25.

59. Fortis itaque diceretur, non qui nihil omnino timet; nec qui quidvis audeat. 2. *Nic. 2. n. 11.* sed qui animo fidenti, prudenter, decorè & opportunè discrimina vitæ & fortunarum subit. 3. *Nic. 9. n. 28.* Imò, qui nec rebus adversis frangi, nec prosperis nimium æstare solet. *Plato primo de legibus. Item Cicero.*

60. Quare fortes non erunt milites vulgares, qui pro mercede exigua vitam suam exponunt venalem. 3. *Nic. 6. 11. n. 22. & 6. 12. n. 13.*

61. Multò minus qui vel ob inopiam, vel amorem, vel quamvis aliam molestiam mortem sibi consciscunt. 3. *Nic. 11. n. 3.* Neque enim fortis est, majorum malorum metu tolerare minora; neq; injussu magni Imperatoris vitam hanc, veluti stationem, deserere licet, ut solidissimis rationibus Socrates demonstrat in Phædone Platonis.

62. Fortitudini cognatæ sunt dispositiones illæ ad virtutem, *Tolerantia & Pudor.* Quarum illa ad Fortitudinem inclinatur; hæc quodammodo declinat. Illa cum doloribus luctatur; hæc succumbentibus irascitur, & ob infamiam metum, quæ victos consequi solet, eisdem stimulat & excitat.

63. *Hactenus de fortitudine. Mansuetudo,* est mediocritas in ira. 2. *Nic. 7.* vel est virtus, quæ cõpescit iram, hominisq; voluntatem promptiorem ad veniam quàm ad vindictam reddit. 4. *Nic. 6. 9. n. 11.*

64. Itaq;

64. Itaq; mansuetudinis ut duo sunt objecta: internum, ira: externum, pœna: ita quoq; duæ sunt differentia: Moderari iram, & mitigare pœnam. Quarum prior non incommodè *Lenitas*, & per Synecdochen mansuetudo: posterior *Clementia* dici potest.

65. Ita autem in utroque versari debet, ut iracundiam quidem & acerbiteriam vitet: sed tamen in contraria vitia, Lentitudinem & Indulgentiam, non delabatur. Ita enim probanda est, inquit Cicero, Mansuetudo atq; Clementia, ut adhibeatur Reipub. causa severitas.

66. Ad Medium autem faciliùs & felicius assequendum, utile est cognitam habere crasim totius corporis, præsertim cordis. Nam pro ejus temperie vel ad hoc vel illud extremum magis sumus proclives; ideoq; vel hoc vel illo antidoto magis indigemus.

67. Quare qui sunt Melancholici & Choleric, adversus iracundiam & ferocitatem: qui verò Phlegmatici, maximeq; sanguinci, adversus lentitudinem & indulgentiam se armabunt.

68. Hæc *xp̄stius* cognitio etsi à Physica dependet, tamè in Ethica ad morbos animi cognoscendos & pellendos, nota esse debet: sicut eadem in medicina ad cacoehymia fontes investigandos & tollendos consideratur.

69. Man-

69. Mansuetudini agnatæ sunt dispositiones, *Commiseratio & Indignatio*. Quarum utraque dolor est animæ; illa quidē propter malum; hæc propter bonum, quod indigno alicui accidere videt.

70. *Huc usq; virtus irascentis facultatis anime in Fortitudine & Mansuetudine fuit*. Quæ in appetente anima consistit virtus, circa voluptates & dolores versatur, maximè tamen circa voluptates.

71. *Voluptas*, est suavis motus cordis, quo objecto grato modicè dilatur, ut illud in se quasi recipere & retinere velle videatur.

72. *Dolor* contra est tristis motus & quasi constrictio cordis ex objecto ingrato orta.

73. *Voluptas* est vel *σωματικῆς*, vel *ψυχικῆς* *σωματικῆς* est nihil aliud, quàm suavis illa nervorum juxtà & pelliculæ nerveæ per totum corpus sparsæ, titillatio; proprièq; *Temperantiæ* regimen agnoscit.

74. *Cum* autem sit vel communis, vel propria, videndū, circa quam potissimū *Temperantia* versetur.

75. *Communis* est, quæ non in homine solum, sed in reliquis quoq; animantibus perspicitur: unde servilem eam & belluinam esse necesse est, ut *Nutritionis* appetitio & concupiscentia.

76. *Propria*, quæ uni & soli homini competit.

petit. Estq; vel adscita sive voluntaria, ut scarificationes, fricationes, & gymnasticae exercitationes: vel insita. Ea q; aut natura, quæ est peculiaris hujus vel illius cibi potusve præ aliis appetitio; aut vitio, sive externo, morbo scilicet sive interno, distorto temperamento; ut quoddam carbonibus multi, carnibus humanis & id genus aliis delectantur.

77. Ab his actionibus propriis quia nec temperantes, nec intemperantes vulgò dicimur, Temperantia non admodum in iis versari videtur; sed maximè circa belluinas; & quatenus quædam ex peculiaribus istis generalem aliquam cum belluinis cognationem habent.

78. Temperantia itaq; est virtus, modum præscribens in voluptatibus, quæ sensibus externis, gustu & tactu, percipiuntur, vel moderatè fruendis, vel cautè fugiendis.

79. Temperantis enim est, non solum voluptatibus non abuti, sed ne uti quidem, si quando recta ratio id dicat. Quanquam hoc posterius officium alii Continentiæ adscribere malint.

80. Temperantia versatur vel circa Nutrientis facultatis cupiditates; vel circa Generantis. Quarum prior speciali nomine Frugalitas; posterior Continentia dici posse videtur.

81. *Frugalitas* est temperantia, quæ ad peritum nutritivum, juxta præscriptum rectæ rationis, in suis objectis moderatur.

82. Objecta autem cum duo sint, cibus nimirum & potus: inde duæ Frugalitatis species vel modi resultant, Abstinencia & Sobrietas.

83. *Abstinencia*, pro naturæ indigentia, cum ratione vera, modum præscribit in cibo. *Sobrietas*, idem præstat in potu. Neque enim eadem medietas robusto convenit, & infirmo.

84. *Hæc de Temperantia. Continentia*, est mediocritas in cupiditatibus Generantis facultatis moderandis occupata.

85. Estque rursus vel communis, vel propria. *Communis*, quæ omnibus ex æquo, conjugibus nimirum & cælibibus convenit, ut Pudicitia. *Propria*, quæ alterutris tantum, ut Virginitas, & Castitas.

86. *Pudicitia*, est quæ sensus à dictorum obscenitate factorumve turpitudine avertit; vel, quæ non solum linguam nostram & manum moderatur, sed oculos quoque & aures ab aliorum turpibus dictis vel factis, modeste avertit.

87. *Virginitas*, est continentia cælibum, circa intacti pudoris institutum ritè servandum occupata.

88. *Castitas*, est continentia, quæ Venereas cupi-

cupiditates conjugū juxta rationis rectæ præscriptum moderatur, ut prolis procreandæ, & fornicationis vitandæ causa iis fruantur.

89. *Hac de habitibus in voluptatibus corporeis.* Circa animi voluptates Liberalitas versatur, & Honorum cupiditas. Quarum illa habentem; hæc alios spectat.

90. *Liberalitas, est mediocritas in donatione & acceptione pecuniæ occupata.* 4. Nic. 1. 1. 1. 2. 4. magis tamen in donatione.

91. Pecunias autē intelligimus non solum numismata signata: sed omnia quorum æstimationem metitur numus, 4. Nic. 1. 1. 1. 5.

92. Liberalis igitur erit qui virtutem eam, quæ ad pecuniarum usum pertinet, consecutus fuerit, 4. Nic. 1. 1. 1. 15. 16. Videtur autem pecuniarum usus esse sumtus & donatio: Acceptio verò & custodia, quærentis potius, quàm utentis.

93. Itaque hominis liberalis est, magis quibus largiendum est largiri, quàm à quibus accipiendum est accipere, 4. Nic. 1. 1. 1. 19. Beatius enim est & virtutis proprium magis, benè mereri, quàm beneficium accipere. *ibid. nu. 20.*

94. Pecunia si major fuerit, habitus qui circa illam occupatur, Magnificentia Aristoteli dicitur, quæ Liberalitatem magnitudine superat, 4. Nic. 4.

94. Verùm

94. Verum cum Liberalitatis non in multitudine eorū quæ dantur, sed in habitu ejus qui dat, sita vis sit; nihilq; prohibeat, quod minus liberalior sit qui pauciora dat, modò ex paucioribus det, 4. Nic. 4. n. 15. 17. Liberalitas & Magnificencia reipsa unus & idem videntur esse habitus; ratione tantum distingui.

95. Huc refer & Hospitalitatem, quæ est Liberalitas in hospitibus indigentibus, sive noti ii sint, sive ignoti, benignè non solum excipiendis, sed spontè invitâdis. Debemus enim non solum hospitaes esse, sed hospitalitatem persequi, Rom. 12.

96. Ejus duo videntur esse munera, hospitibus necessaria benignè suppeditare, & eosdem ab injuria defendere. Quorum prius ad Liberalitatem propriè: posterius ad justitiã aliquo modo referri posse videtur.

97. Hac de Liberalitate. Quæ circa voluptates honorum versatur virtus ἀνάγκη est. Unde fit ut duo extremi de ea tanquam loco deserto ambigant; & sæpè ambitiosum laudemus tanquam virilem, & honestatis studiosum; ἀφιλόπιμον verò tanquam modestum, 4. Nic. 10. n. 7. 8. 20.

98. Videtur autem si cum ambitione comparetur, honoris contemptio: si cum ἀφιλοπία, ambitio: sed cum utraq; ἀμφοτέρω παύσι, 4. Nic. 10. nu. 17. 18. 19.

99. Itaq;

99. Itaq; definiri potest *μεσότης ἕως πλεονημίας, ἀνάγκη*. 4. Nic. 10. n. 15. Vel Mediocritas, quæ honores debitos oblatos non recusat; negatos modestè flagitat.

100. Honores si majores fuerint, *Magnanimitas* appellatur. Quam etsi ratione à priori distinctam concedimus, tamen Magnanimitatem Aristotelis, qualem nimirum 4. Nic. 7. & 8. depingit, è virtutum familia, tanquã spuriam ejiciendam, & hæreditate Ethica multandam censemus: paucis ejus requisitis exceptis, quæ vel ad Fortitudinem, vel ad habitum modò descriptum, sunt referenda.

101. Porrò tam Liberalitati, quàm cupiditati honorum (*sic enim mediocritatem quæ in iis versatur, cum proprium desit nomen, appellabimus*) dispositiones singulæ tanquam fræna, sunt additæ; ne vel Liberalitatis fons exhauriatur; vel animus humanus honoris cupidissimus longiùs evagetur, Parsimonia scilicet, & Humilitas.

102. *Parsimonia*, est diligens rerum acquisitionum custodia in moderatione sumptuù non necessariorum sita.

103. *Humilitas*, est animi facilitas, qua quis submissè de seipso sentiens, aliis deceter verbis gestuq; se subjicit. Oriturq; potissimùm ex consideratione nostræ miserix, quam quia Philosophi ignorarunt, nobilissimam hanc
K virtutem

virtutem vel neglexerunt, vel etiam inter vitia retulerunt.

104. *Hac de simplicibus virtutibus. Compositæ sunt, quæ ex simplicium concursu & consensu quasi resultant, ut Justitia & Amicitia.*

105. *Justitia, est habitus animi compositus, quo ad res justas ultrò gerendas idonei reddimur. §. Nic. 1. nu. 5. 6. 7. Oportet enim justum virum $\omega\epsilon\alpha\chi\eta\eta\omega\nu\ \epsilon\acute{\iota}\delta\iota\ \tau\acute{\omega}\nu\ \delta\iota\kappa\alpha\iota\omega\nu$: & quamvis impunitatem injustè agendi habeat, injustè tamen non agere. Plato 2. de Repub.*

106. *Justitia est universalis vel particularis. Universalis, quæ unicuique quod suum est tribuit, ex præscripto Legum. Lex autem in omnibus vitæ humanæ actionibus, quid sequendum sit, quid fugiendum, præcipit. §. Nic. 3. nu. 3. id est, unicuique virtuti convenienter vivere jubet: & unumquodque vitium vetat. §. Nic. 5. n. 13.*

107. *Itaque justitia universalis nihil aliud erit quàm perfecta virtus, ut etiam Plato definit 4. de Repub. hoc est, Perfectæ virtutis usus, ut Aristoteles explicat §. Nic. cap. 3. n. 17. non erga se ipsum, sed ad alios & commune bonum relatus. Quo respectu observato, & cognitis reliquis virtutibus; ipsa quoque absque ulteriori explicatione facillè cognoscetur.*

108. *Justitia particularis est, quæ suum unicuique tribuit, æqualitate ita dictante: Estque*

paris

pars iustitiæ universalis. *5. Nic. cap. 4. n. 1. & 5. nu. 7. 8.*

109. Itaq; universalis & particularis iustitia conveniunt in communi genere, quod ad alterum referuntur: & propter hoc commune genus synonyma sunt. *5. Nic. 4. n. 20. 21.*

110. Differunt tamen, quod universalis iustitia & iniustitia circa simplices virtutum & vitiorum species versantur. Particularis verò circa conjunctas: quibus nimirum præter improbitatem adjuncta est *πλεονεξία* bonorum externorum quorumcunque, ut puta honorum, divitiarum, aut etiam si communi aliquo nomine comprehendi possunt, ut puta lucri vel damni. *5. Nic. 4.*

111. Dein Universalis præscriptum legum respicit, & commune bonum: Particularis verò æqualitatem aut inæqualitatem in lucro vel damno. *5. Nic. 2. nu. 5. 6. 7. 8. cap. 4. nu. 22. cap. 5. n. 5. 6. 7.*

112. Iustitia particularis Distributiva est vel Correctiva. *Distributiva*, quæ in omnium rerum inter cives dividendarum distributione versatur. *5. Nic. 5. nu. 17.* juxta proportionem Geometricam; ita ut personas personis, res rebus conferat. *6. Nic. cap. 6.*

113. Itaque si personæ æquales sint, æqualia habebunt: si inæquales, inæqualia. *5. Nic. 6. n. 10.* Secus, præ illa querelâq; existunt, cum aut

K 2 æqua-

æquales non æqualia; aut non-æquales æqualia consequuntur atque obtinent. *ibidem* nu. 19.

114. Æqualitas autem hæc & inæqualitas à Dignitate sumitur. Dignitatem autem non eandem omnes dicunt esse, sed pro diversis formis Reipub. administrandæ aliam atque aliam. Itaq; hæc justitiæ pars in singulis proportionem & comparationem convenientem prudenter observabit. *5. Nic. 6. nu. 20. 21. 22. 23. & 24.*

115. *Hæc de distributiva. Correctiva est, quæ in corrigendo lucro damnove contractuum, juxta proportionem Arithmeticam, occupatur. 5. Nic. 5. & 7.*

116. *Συναλλήγματα* autem, sive contractus, Aristoteles vocat quamcunque conversationem, quasi dicas, communitatem quandam agendi & patiendi; non tantum inter volentes, verum etiam inter nolentes, & in iis actionibus, quæ ex delicto à Jureconf. appellari consueverunt.

117. Erit itaque hæc altera justitiæ species ἢ ἐν τοῖς συναλλήμασι διορθωτικὴ; inæqualitatem ortam tollens; æqualitatem reducens.

118. Porro, ut Correctio legitima fiat; oportet, ut res quæ commutandæ sunt, inter se quodammodo comparari possint, & tales sint, quales sunt personæ inter se, quarum ea sunt

ea sunt opera. Nisi enim analogicè proponantur, & sint quodammodo æquales, nulla erit permutatio. Hoc autem præstat usus seu indigentia; quæ omnia continet. *5. Nic. 8. n. 25, 29. 31. 32.*

119. Nam si nulla re indigerent homines, aut si non æqualiter; nulla certè vel non eadem esset permutatio. Nunc verò egent. Itaque permutationem instituunt. Ex indigentia igitur æqualitas rerum est metienda. *5. Nic. 8. n. 33.*

120. Indigentia autem modi cum infiniti sint, nec facile per se intelligantur: Nummus inventus est, qui indigentia quantitatè metiretur, & per consequens etiam rerum commutandarum æqualità certis terminis circumscriberet; non quidem per se & sua natura, sed ex pacto & convento hominum. Atque ob hanc causam νόμισμα vocatur à Græcis νόμος ἢ νόμις, id est, à lege. *5. Nic. cap. 8. n. 34. 35,* quod nimirum lege sit introductus, & vel immutari, vel abrogari eadem possit.

121. Ex hac justitiæ doctrina Icti suos rivulos deduxerunt. Quibus pleniorem ejus considerationem relinquemus, ne eis εἰς οὐρανὸν ἤνευ μετὰ Καίσιρον videamur.

122. Hactenus de justitia. Amicitia est virtus, aut res cum virtute conjuncta, ad vitam degendam maximè necessaria: qua duo vel plures

K 3 *lisdem*

isdem benevolentiae & humanitatis studiis sunt devincti. *8. Nic. cap. 1. & 2.*

123. Itaque Amicitiae prima quasi rudimenta Benevolentia ponit. Humanitas perficit.

124. *Benevolentia*, est primus veluti gradus amicitiae, quo aliis bene volumus. Unde & occulta esse potest. *Humanitas* vero est alter gradus, quo animi benevolentiam dictis & factis manifeste declaramus.

125. Hi duo gradus si in agente concurrant, & in patiente mutuum sortiantur, amicitia conficitur: quae vel virtus, vel res cum virtute conjuncta dici potest.

126. Amicitia est in aequalitate sive parilitate aut *ut epox. 8. Nic. 7. 8.* Quarum prior Socialis, altera Politica dici potest.

127. *Socialis*, est qua duo vel plures, aetate & moribus aequales se mutuo amore, ob boni alicujus opinionem prosequuntur.

128. Bonum autem seu amabile cum vel per se & sua natura tale sit: vel per accidens & ab eventu: sit, ut haec amicitia vel absoluta sit & perfecta: vel comparata & imperfecta. *8. Nic. 2. & 3. cap. & item cap. 4. n. 17.*

129. *Perfecta* est, qua viri boni, coetanei, studiis & moribus aequales, sibi invicem bona optant & faciunt, qua boni sunt. *8. Nic. 4. n. 12.*

130. Sunt autem boni, qua virtute sunt praediti. Itaque cum propter virtutem haec amicitio

rio existat, constans est maximeq; stabilis, ac proin etiam optima & perfectissima. 8. Nic. 4. n. 3. 6. 7. 15.

131. Imperfecta amicitia est, quæ ad similitudinem prioris propter bonum non absolutum & per se, sed quod nobis videtur, ut puta utile & jucundum, suscipitur. 8. Nic. cap. 5. n. 2. 3. 4.

132. Videntur autem senes maxime propter utile amare: juvenes verò propter jucundum. Hi enim natura avidiores sunt utilitatis, hi verò voluptatis. 8. Nic. 3. n. 14. 15. 22. Et senum maxime proprium est *ὡς τὰ κέρδος*; juvenum, *ὡς τὰ πλάσθη*.

133. Hæc de amicitia Sociali in paritate. Inter inæquales & *ἐν ὑπεροχῇ* est Politica. Politicæ autē ut duæ sunt communitates, ita duæ existunt amicitia; Oeconomica & Civilis. Quarum illa Familiaritas; hæc Concordia dici potest.

134. Familiaritas, est amicitia, qua omnes ejusdem familiæ se mutuo amore prosequuntur, ad suæ societatis conservationem.

135. Hæc est naturalis, vel voluntaria. Naturalis, quam ipsa natura conciliat, sanguinis præsertim conjunctione.

136. Estq; vel absolutè talis, ut *συγγινῆ*; vel modo quodam, ut *γαμικῆ*. Quæ est mutua inter conjuges, maritum scilicet & uxorem,

amatio. Hæc enim etsi quodammodo confilio & voluntate suscipiatur, tamen natura illam maximè conciliat. *s. Nic. 14. n. 45.* & confirmat vinculo communium liberorum, *ibidem nu. 58.* qui ob id pignora (scilicet amoris) dicuntur.

137. *Συγγική*, est qua cognati se mutuo amant, qua cognati sunt. Etsi verò multiplex & multiformis videtur esse: tota tamen ex paterna & fraterna dependet. *s. Nic. cap. 14. nu. 6. 20.*

138. *Paterna*, est mutua parentum & filiorum dilectio. Parentes enim filios amant tanquam aliquid sui; & filii parentes, tanquam ab illis profecti. *s. Nic. 14. n. 7. 17. 18. 19.*

139. Etsi verò excellentior deberet esse filiorum amatio, si beneficia accepta consideres; tamen experientia dicitur, parentes frequentius amare liberos. Fortassis, quia tempore superior est ipsorum amor. *s. Nic. 14. nu. 24.* & generatum veluti pars est generantis; non contrà, *ibidem nu. 10.* Suum autem quisque amat.

140. *Fraterna* amicitia ex *παιτεικῆ* tanquam Principe deducitur: ut quemadmodum in *παιτεικῆ* *φιλία* filii amant parentes, & contrà, ita etiam sese mutuo fratres & reliqui cognati propter generis & societatis suæ auctores amant. *s. Nic. 14. n. 20. 21. 29. 30.*

141. Sunt

141. Sunt autem horū alii, ut propinquiores, vel minus propinqui, quod vel propius vel longius abest eorū generis auctor & princeps: ita ferventiores & remissiores in amore.

8. Nic. 14. n. 31. 32.

142. Hac de naturali amicitia Oeconomica. Voluntaria, est δεσποτική, quæ nimirum inter dominum & famulos intercedit. Hanc Aristoteles in libris Oeconomicis & Politicis naturalem esse multis rationibus probare conatur.

143. Verum cum ipsi servi ex pacto, non natura, in potestate dominorum sint: nec naturali aliqua *εὐμεταδέη*, sed cōsuetudine & convictu concilietur iste amor, naturalis dici non potest; nisi fortasse, atenus natura eum approbat & præcipit. Sed hac ratione omnia honesta sunt naturalia.

144. Hucusq; de Familiaritate. Concordia, est amicitia inter Magistratus & Subditos, in unanimitate electione Imperii, & obedientia sita. 9. Nic. cap. 6. nu. 1. 2. 3. & sequentibus.

ΠΟΡΥΣΜΑΤΑ.

1. Cum virtus habitus sit animi; Animus autem immortalis, ut Philosophus lib. 1. de animo cont. 149. & contextu 154. ac in primis Plato in Phædone ostendit; Beatitudo, quæ animi functio secundum virtutem, vel virtutis præmium constituitur, malè à Philosopho hujus vitæ terminis est circumscripta.

K 5

2. Cate-

2. Cæterum cum in intellectu magna sit cæcitas; in voluntate verò propter perturbationum contrariam pugnam magna deformitas; ac proinde virtutes imperfectè à nobis cognoscantur, & apprehendantur; imperfectius multò exercentur: cõsequens est, alia via & vita ad Beatitudinem consequendum opus esse.

3. Hanc cum Sacra scientia, sive Theologia sola monstret; ejus tum dignitas, tum insignis utilitas ex cognitione & collatione doctrinæ Ethicæ, perspicitur.

ΠΡΟΣΘΗΜΑΤΑ.

1. Vera Philosophia ab Ecclesiæ doctrina differt dogmatibus non pugnantibus, sed tantum deficientibus.

2. Itaque si quæ in Philosophorum libris cum doctrina Ecclesiæ pugnantia occurrunt; ea vel philosophica non sunt, sed hominum mendacia: vel, vera quidem sunt, sed perperam accomodata.

3. Neque enim (ut quidam somniant) quicquam philosophicè verum esse dici potest, quod Theologicè falsum sit: & contra. Sed oportet πάν τὸ δῆνδές αὐτὸ ἐαυτῶ ὁμολογούμεναι ἢ πάντα. ut inquit Aristoteles 1. Prior. 32. τῶ μὲν δὲ δῆνδῆί πάντα οὐράδει τὰ ὑπάρχοντα. τῶ δὲ ψευδῆ τὰ κατὰ διαφωρεῖτ' δῆνδές. 1. Nic. 9. m. 3. ubi igitur

DUPLEX VERITAS?

PRO.